

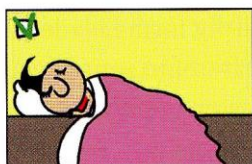
Læringsmål

Når du har arbeidet med dette kapitlet, skal du kunne

- kjenne til ulike typer reflekterende tekster og forklare hva som kjennetegner dem
- bruke virkemidler som humor, overdrivelser og ironi i egen skriving
- skrive et kåseri

7 Kåseri

Å skrive reflekterende og underholdende

Onde robotbarn.

Jeg er en pingle, det er ikke til å stikke under en stol. Jeg går store omveier for å unngå ungdomsgjenger, jeg kaster opp før berg- og dalbaner og jeg får tvangstanker av at beina ligger utenfor dyna.

TENK OVER

Plukk ut tre ord i teksten til *Tegnehanne* som gir teksten et humoristisk preg.

Hanne Sigbjørnsen står bak bloggen *Tegnehanne*. Her skriver hun om små og store hverdagsopplevelser, som hun reflekterer og filosoferer over. Disse formidler hun på en humoristisk måte, og hun krydrer dem med sine egne morsomme tegneseriestriper.

En blogg er en reflekterende tekst, som du antakelig kjenner godt. Typisk for reflekterende tekster er at skribenten tar utgangspunkt i sine egne opplevelser, tanker og erfaringer. Men selv om teksten handler om personlige erfaringer, har temaene gjerne betydning for alle eller for en bestemt gruppe.

Reflekterende tekster er altså noe annet enn *argumenterende* tekster, der det gjelder å framføre et synspunkt og underbygge det med argumenter, slik som i en debattartikkel.

Kåseri

Å skrive reflekterende tekster er en måte å engasjere seg på. Store og viktige samfunnsspørsmål blir gjerne kommentert på avisenes debattsider, på trykk eller på Internett, gjennom ulike reflekterende tekster. Men det går også an å være engasjert med et smil. Mange temaer fra hverdagen og fra nyhetene venter på å bli omtalt med et litt humoristisk blikk og noen litt finurlige, eller kanskje også saftige, formuleringer.

En slik type reflekterende tekst er kåseriet. Det er en underholdende, nokså kort tekst, som gjerne handler om noe aktuelt. I et kåseri er det lov å være litt personlig, og det er ofte like viktig å si noe friskt og treffende som å få fram meningen sin.

Kåserier blir ofte framført muntlig på radio eller på en scene, men de er også populære i skriftlig form i blader, magasiner og aviser. Uansett hvor kåseriet blir framført, er teksten i det preget av et muntlig språk. Det kan nesten oppleves som en samtale med mottakeren.

F

ANDRE TYPER REFLEKTERENDE TEKSTER

Blogger kan være inspirert av kåseriformen. Standupkomikere og revyartister framfører også tekster som like gjerne kunne vært framført som kåserier. I tillegg har kåseriet noen andre nære slektninger:

Petitartikkel: «Petit» betyr liten. Petitartikkelen er kortere enn kåseriet og alltid skriftlig.

Epistel: Ludvig Holberg satte navnet «epistel» på sine reflekterende tekster. På 1700-tallet skrev han en mengde småtekster der han filosoferer med et glimt i øyet. Ordet epistel brukes om slike tekster den dag i dag.

EKSEMPELTEKST

Rensing pågår

FØR DU LESER

Har du vært med og baksnakket andre noen gang? Hvorfor baksnakker vi hverandre, tror du?

MENS DU LESER

Hvorfor sammenlikner forfatteren sladder med rusmidler, tror du?

Ikke for å baksnakke, sier jeg, – men har du sett ansiktet hennes? Hun ser helt syk ut. Skjønner hun det ikke selv? Jeg tror hun er veldig ensom, egentlig. Det er lørdag, og jeg har sprukket. Dette er et tilbakefall, og som alle slike er det planlagt: Jeg er sammen med gode venner, vi snakker om tv-bransjen, og da bare må jeg. Så jeg sladrer og baksnakker intenst og henrykt en stund, selv om jeg egentlig har sluttet. Eller. Det er vel å ta i. Trappet ned, heter det.

Dette er mitt nye prosjekt: Jeg skal la være å snakke dritt om folk bak ryggen på dem. Og det er ikke for å være edel, men fordi jeg ikke blir det aller minste glad av det, til tross for at det ofte virker sånn mens det pågår.

Min nye teori er at sladder er som et rusmiddel: Høyt oppe mens rusen virker, tomt etterpå. Så jeg er på detox. Gift skal ut av systemet. Det er overraskende vanskelig, abstinensene er reelle. Dette er nemlig en av sjokkopplevelsene i all avvenning: Hvor omfattende misbruket har vært. Gud, tenker jeg, hva skal vi snakke om? Er det noe vennskap igjen her, er vi en gjeng hvis vi ikke snakker litt dritt om noen? For sladder er jo gøy. Men framfor alt ekstremt allianseskapende. Det er derfor tenåringsjenter sladrer som gale: De trenger allierte, de er nye i en ukjent verden og må ha en flokk. Og fiende skaper flokk. Utenfor skaper innenfor.

► Christine Koht er en kjent artist og kåsør.

MENS DU LESER

Her ser du mange kontraster. Hvilken effekt synes du kontrastene har på teksten?

Dum skaper smart. Stygg skaper pen. Iallfall tilsynelatende. Så alle steder der en flokk samles, florerer baksnakket. Arbeidsplassen. Familien. Nabolaget. Hvem snakker du dritt om? Mora di? Sjefen? Og hva får du ut av det? Grupperegler, ofte. I denne familien vasker vi kjøleskapet oftere enn svigermor. På denne avdelingen snakker vi om smartere ting enn de over gangen.

Følelsen av å være bedre enn. Når jeg fråtser i Bjørgs håpløse måte å leve livet sitt på, blåser jeg meg opp og får følelsen av å ha mitt liv på stell. Jo mer elendig Bjørg gjør jobben sin, jo bedre virker det som jeg gjør min. Ja, det kan være en partykiller å være avholds på sladder, akkurat som ikke å drikke. Og de vanskeligste sladreansene å bryte er de som er blitt faste poster. Bjørg-nytt, liksom. Min lett sjokkerende erfaring er at veldig mange forhold – gjenger, arbeidsplasser, familier – har en sånn post, en Bjørg som det alltid er noe dritt å si om.

Det er jo ikke bra for Bjørg. Men framfor alt ikke bra for meg. To ting får jeg ut av å kutte ned på sladder. Realisme og ro. Det er flaut, men greit å vite at jeg ikke er bedre enn dette, jeg prater dritt om andre for å tøffe meg. Når jeg lar det være, når jeg avstår fra det opphissende kicket, blir det mer ro inni meg. Hvem vet, kanskje får Bjørg litt mer ro også.

Christine Koht

Fra A-magasinet 27.09.2013

ETTER AT DU HAR LEST

Kjenner du igjen det som sies om baksnakking i teksten? Er baksnakking så vanlig som det framstilles her?

OPPGAVER

- 1 Forfatteren forteller i starten av «Rensing pågår» at hun selv baksnakker. Hva oppnår forfatteren med å begynne teksten sin på denne måten?
 - 2 a Hvordan ville det være naturlig å begynne en debattartikkel om temaet baksnakking?
b Hva vil du si er forskjellen mellom en debattartikkel og et kåseri?
 - 3 Baksnakking blir i teksten framstilt som en personlig svakhet hos baksnakkerne – det er ikke ofrene for baksnakkingen som er svake.
- Hva synes du om denne måten å vinkle problemet på?
- 4 a Skriv en liste over formuleringer du synes er humoristiske i teksten.
 - b Skriv en liste over formuleringer du synes har et muntlig preg.
 - c 🧠🧠 Gå sammen med en skrivevenn, og sammenlikn listene. Har dere plukket ut de samme tingene? Hva er forskjellig?
 - d 🧠🧠 Hvorfor er det vanlig å bruke humor og muntlig språk i reflekterende tekster, tror dere?

Å skrive kåseri

Kåserier er tekster der forfatteren gjør seg tanker om et tema. Hovedhensikten er gjerne å åpne øynene våre for noe typisk eller gjenkjennelig, slik at vi kan le litt – ikke minst av oss selv. Noen ganger kan tekstene berøre vår dårlige samvittighet, slik som i «Rensing pågår». Mange vil nok kjenne seg igjen og føle seg flau eller avslørt over å være en som baksnakker andre. Andre ganger blir svakhetene våre hengt ut uten at det er noen alvorlig tanke med det.

▲ I kåserier tar vi ofte utgangspunkt i situasjoner der vi føler oss litt teite.

Det er også mulig å skrive kåserier om alvorlige ting, for eksempel mobbing eller rasisme, men det må aldri gå ut over svake grupper. Den som skriver et kåseri, ler heller av seg selv enn av andre, med mindre det er snakk om folk som bør tåle en «trøkk», for eksempel maktpersoner.

Det er ikke alltid at kåserier har et helt tydelig tema, slik som baksnakking. Mange kåserier bygger på observasjoner forfatteren har gjort, for eksempel en hendelse på bussen, på skolen eller i andre sammenhenger. Kanskje har han fått en litt overraskende tanke eller kommet i en

spesiell stemning. Hvis kåseriet er vellykket, tenker leserne eller lytterne ofte slik: «Aha, slik er det! Det der var jammen treffende sagt!»

Fengende overskrift

Overskriften i et kåseri kan gjerne skape nysgjerrighet hos leseren. «Rensing pågår» er et eksempel på det. Leserens begynner å lure på hva slags rensing det er snakk om, og hva som skal renses. Å bruke ordspill eller ord med dobbel betydning er en annen måte å lage en fengende overskrift på.

En god start

Kåseriet tar gjerne utgangspunkt i temaer som forfatteren har et forhold til. Da er det naturlig at forfatteren trekker seg selv inn i teksten. Ofte får vi kjennskap til noe personlig, men som likevel er ganske typisk for de fleste av oss. Det skaper god kontakt mellom forfatteren og leserne. For å forsterke det personlige preget bruker vi som regel pronomener som «jeg», «du» og «vi» i kåseriet.

Men det blir ikke kåseri bare fordi vi skriver om vårt eget forhold til noe. Det gjelder å finne en situasjon, en hendelse, en observasjon eller kanskje en treffende sammenlikning som får temaet tydelig fram. I «Rensing pågår» blir baksnakking sammenliknet med å være avhengig av et rusmiddel. «Jeg har sprukket», står det i andre linje. Det er en formulering som fort gir oss assosiasjoner til noen som prøver å holde seg unna alkohol eller andre rusmidler. Hele teksten er bygd opp rundt denne sammenlikningen. Vips, så har forfatteren funnet en slags ramme for hele kåseriet.

▼ En sammenlikning kan være «skolen er et fengsel».

OPPGAVER

- 5 a** Finn andre formuleringer i «Rensing pågår» som gir deg assosiasjoner til rusmidler.
- b** Hvilken funksjon vil du si sammenlikningen med rusmidler har i teksten?
- 6 a** Hvilke temaer kan du tenke deg å skrive kåseri om? Skriv ned alle ideene du får.
- b** 🧠 Gå sammen med en skrivevenn. Sammenlikn listene deres. Får dere nye ideer til temaer?
- c** 🧠 Finner dere eksempler på temaer som ville egne seg dårlig for et kåseri? Hvorfor?
- 7 a** Velg ett av temaene fra oppgave 6. Tenkeskriv i tre minutter om temaet. Prøv å komme på så mange momenter som mulig.
- b** Planlegg hvem mottakeren til teksten din skal være.
- c** Velg de momentene som du vil ha med, og sett opp en disposisjon.
- d** Skriv de fire–fem første linjene på et kåseri. Bruk ordet «jeg» allerede i første linje.
- 8 a** La oss si du skal skrive et kåseri om mobilbruk blant ungdom. Hvordan kan du lage en god start på teksten? Prøv å finne
- en dagligdags situasjon: Det første som møtte blikket mitt da jeg våknet i dag morges, var min kjære, trofaste venn som har ligget i senga mi hver natt det siste året.
 - en treffende sammenlikning: Mobilen er som et kosedyr.
 - en hendelse i livet ditt
 - noe fra nyhetene
 - et sitat
- b** Velg en av startene, og skriv det første avsnittet på et kåseri om mobiltelefonbruk blant ungdom.

Å skrive underholdende

Kåsør: en som skriver og/eller framfører et kåseri

Kåserier skal være underholdende. Det gjelder selv om kåseriet har en alvorlig undertone. Kåsørene benytter seg av noen skriveknep for å gjøre teksten underholdende.

Humor og ironi

Humor kan være et godt virkemiddel i et kåseri. I «Rensing pågår» utgjør sammenlikningen mellom baksnakking og rusmisbruk et humoristisk innslag i teksten. Humoren understreker budskapet til forfatteren. Den gjør også kåseriet til en tekst med muntlige og personlige trekk.

Et annet vanlig virkemiddel er ironi. Teksten er ironisk når forfatteren signaliserer noe annet til leserne enn det som faktisk står i teksten – det er ikke ment helt som det er sagt. Tenk deg at noen sa om en lærer: *Hennes søte smil fikk det til å gå kaldt nedover ryggen på meg.* Da skjønner vi at smilet kanskje ikke var særlig søtt. Ironi finner vi i «Rensing pågår»: «Er det noe vennskap igjen her, er vi en gjeng hvis vi ikke snakker litt dritt om noen?» Her spør forfatteren om man

TENK OVER

Når pleier du å bruke ironi? Hvorfor bruker du det?

er nødt til å baksnakke andre for å være venner, men vi skjønner at hun ikke synes det er nødvendig.

Overdrivelser

Det er vanlig å *overdrive* i kåserier. Da skjønner vi at forfatteren ikke mener akkurat det hun uttrykker, men bruker overdrivelse for å understreke noe. Hvis du sier at læreren din er *ondskapsfull* når hun ber deg svare på et spørsmål fra leksen, kan vi nok tenke at det er en overdrivelse. En vanlig måte å overdrive på er å bruke sammenlikninger: *Svetten rant som Niagara nedover ryggen*. Vi får et litt skjevt og humoristisk blikk på saken det gjelder, og forfatteren får understreket noe som er viktig i sammenhengen.

Ordspill

Når vi leker oss med at ord kan ha flere betydninger, kalles det for ordspill. Se på denne setningen: *Elevene satt bare og klikket på datamaskinene. Til sist klikket det for læreren også, og han stengte nett-tilgangen*. Ordspill i forskjellige varianter finner vi ofte i kåserier. I «Rensing pågår» finner vi ikke ordspill som utnytter at ord kan ha flere betydninger, men vi finner mange ord som kan knyttes til fellesnevneren rusavhengighet: detox, abstinens osv.

▼ Klarer du å skrive noe underholdende ut fra bildet?

Muntlig preg

Tonen i et kåseri er gjerne uhøytidelig og muntlig. For å gi teksten et muntlig preg bruker kåsører ofte spørsmål eller utrop og ufullstendige setninger. Vi ser det her i teksten til Christine Koht: «Så alle steder der en flokk samles, florerer baksnakket. Arbeidsplassen. Familien. Nabolaget. Hvem snakker du dritt om?»

Hverdagsord og slangord kan også brukes, men med måte. Vi ser at Christine Koht bruker ord som «dritt», ord som ikke er passende å bruke i andre skriftlige sjangere. Men også i kåseriet må det brukes bevisst og med stil, det vil si passe inn i sammenhengen – det er ikke morsomt i seg selv å bruke slike ord.

Vi sa i starten av kapitlet at kåserier gjerne kan minne om en slags samtale mellom jeg-personen i kåseriet og leserne. Kanskje kan vi si at jeg-personen tenker og føler høyt. Se på denne setningen fra «Rensing pågår»: «Det er flaut, men greit å vite at jeg ikke er bedre enn dette, jeg prater dritt om andre for å tøffe meg.»

Godt sagt

Kåserier bør innholde noen litt fantasifulle formuleringer. I teksten til Christine Koht står det for eksempel: «Og fiende skaper flokk. Utenfor skaper innenfor. Dum skaper smart. Stygg skaper pen.» Et mål for enhver kåsør bør være å få til noen formuleringer som har en egen snert, der leserne eller tilhørerne må tenke seg om litt.

OPPGAVER

- 9 a** Tenk deg at du tar bussen, toget eller trikken. Hva skjer på turen? Tenkeskriv i tre minutter.
- b** Velg ut to eller tre av episodene, og prøv å overdrive dem.
- c** Skriv en kort historie om denne turen der du fortsetter å overdrive.
- d**   Gå sammen med en skrivevenn, og les opp historiene deres for hverandre. Gi hverandre tilbakemelding på overdrivelsene.
- 10** Lag en anmeldelse av en konsert med en gruppe du virkelig ikke liker. Skriv veldig positivt om konserten, men slik at det skinner gjennom hva du egentlig mener. Du kan for eksempel bruke formuleringer som *Det var umulig å overhøre den skrikende vokalisten i alt bråket*.
- 11** Tenk deg at du skal lage et kåseri om skryting.
- a** Hva kan skryting sammenliknes med? Eksempel: *Å smigre er som å pakke noen inn i sukkerspinn – det er søtt, men klissete og ekkelt. Klarer du å finne på noe annet?*
- b** Velg et annet tema, for eksempel en av dødssyndene: hovmod (overlegenhet), grådighet, begjær, misunnelse, vrede (sinne), latskap. Finn ulike ting det kan sammenliknes med.
- c** Skriv et avsnitt der du bruker sammenlikningene du har funnet.
- d**   Gå sammen med en skrivevenn, og les opp avsnittene deres for hverandre. Gi hverandre tilbakemelding på sammenlikningene.
- 12 a** Gå inn på Wikipedia, og les om en grønnsak.
- b** Velg tre faktasetninger om grønnsaken, og skriv dem ned.
- c** Prøv å omskrive de tre faktasetningene slik at språket får et mer personlig og muntlig preg. Du kan for eksempel bruke «jeg», «du», slanguttrykk eller typiske muntlige formuleringer: *sykt stilig, konge bra* eller liknende.
- d**   Gå sammen med en skrivevenn, og les opp setningene deres for hverandre. Gi hverandre tilbakemelding på språkbruken.

Byggemåter for kåseri

Rød tråd

Vi kan godt bruke ordet *slentrende* om måten mange kåserier er skrevet på. Å slentre betyr at vi går litt avslappet og ubekymret av gårde, og at det ikke er så farlig om vi tar små avstikkere før vi når målet. I denne sammenhengen betyr det at kåseriet ikke har en så stram struktur som for eksempel argumenterende tekster. Teksten tar ikke seg selv så høytidelig. For at leseren likevel skal klare å henge med på tankestrømmen til forfatteren, er det viktig med en klar rød tråd.

«Rensing pågår» har en klar rød tråd, dvs. en god og tydelig sammenheng fra begynnelse til slutt. Men det er ikke uvanlig at kåserier gjør en liten avstikker, for eksempel ved at man forteller en liten historie midt inne i kåseriet. En god kåsør sørger likevel alltid for at avstikkeren knyttes sammen med den røde hovedtråden til sist, og at leseren blir fulgt tilbake fra avstikkeren til hovedstien.

En god sirkel

Mange kåserier går i en slags sirkel, det vil si at de slutter med å ta opp igjen noe fra starten. I «Rensing pågår» får vi i linje to høre at «jeg» har «sprukket», og i nest sist linje står det om å «avstå fra det opphissende kicket». Slik blir begynnelsen og slutten på kåseriet knyttet elegant sammen.

Det betyr ikke at teksten står på stedet hvil. Tvert om har det skjedd noe i mellomtiden. Jeg-personen, og også vi lesere, har lært noe. Vi er blitt et bitte lite hakk klokere, blitt litt mer kjent med oss selv, kanskje? Jeg-personen i «Rensing pågår» har funnet ut at det er verdt det å bli «avvendt» fra rusen det gir å baksnakke. Kanskje kan vi si at mange kåserier har en *moral*, dvs. et slags budskap, noe vi skal lære av det vi har lest eller hørt.

▲ Når du bygger opp et kåseri, kan et knep være å bruke sirkelkomposisjon.

OPPGAVER

- 13 a** Se på «Rensing pågår». Hvilke avstikkere synes du forfatteren tar i teksten?
- b** Prøv å beskrive hva avstikkerne gjør med teksten.
- 14 a** Skriv ned formuleringene som skaper sirkelkomposisjonen i «Rensing pågår».
- b** Tenk deg at du skal skrive et kåseri om ungdoms bruk av sosiale medier. Finn på en formulering som kan brukes i starten av teksten, og en formulering som kan brukes i slutten av teksten som en slags konklusjon. Prøv å få til en sirkelkomposisjon.
- 15 Klar for en utfordring?** Se gjennom oppgavene du har løst så langt i kapitlet. Velg en av ideene dine som du mener har muligheter til å bli et helt ferdig kåseri. Hvordan kan du klare å knytte slutten til starten?
- a** Prøv om du kan lage en slags moral, et budskap, ut av temaet ditt?
- b** Prøv om du kan tenke deg en eller annen liten historie eller liknende som du kunne flettet inn i kåseriet ditt, altså som en slags avstikker?

P

SLIK SKRIVER DU KÅSERI

- Finn et tema du har lyst til å skrive om.
- Idémyldring: Hvilke tanker dukker opp, og hvilke assosiasjoner får du?
- Velg ut de ideene du synes passer best, og sett opp en disposisjon.
- Skriv en innledning. Her kan du begynne med for eksempel en situasjon, en hendelse, en observasjon eller en sammenlikning.
- Skriv hoveddelen på teksten din. Tilpass språket til sjangeren. Du kan bruke
 - ironi
 - overdrivelser
 - ordspill
 - gode formuleringer
- Pass på at teksten din får en rød tråd. Du kan godt ta avstikkere, men hold tråden likevel.
- Skriv en avslutning på teksten din. Du kan for eksempel ha en sirkelkomposisjon.
- Lag en overskrift som gjør leseren din nysgjerrig.
- Bytt tekst med en skrivevenn. Gi hverandre tilbakemeldinger ut fra vurderingsskjemaet.
- Skriv en ny versjon av teksten din, ut fra tilbakemeldinger du får fra skrivevennen.

V

Å SKRIVE KÅSERI

Sjekkliste	Ja	Nei	Kommentar
Overskriften vekker interesse			
Kåseriet har et tydelig tema, en rød tråd			
Kåseriet har en innledning som tar utgangspunkt i • situasjon • hendelse • observasjon • sammenlikning			
Kåseriet bruker personlige erfaringer			
Kåseriet er skrevet med muntlige trekk			
Kåseriet bruker • humor og ironi • overdrivelser • ordspill • gode formuleringer			
Teksten har avstikkere, men den røde tråden er hele tiden tydelig			
Kåseriet har en tydelig avslutning, som gjør at kåseriet får en sirkelkomposisjon			
God rettskriving			
God tegnsetting			

I mål?

- Hvilke typer reflekterende tekster kjenner du til?
Hva kjennetegner dem?
- Skriv tre setninger der du demonstrerer humor, overdrivelse og ironi.
- **Skriv et kåseri.** Bruk plakaten og vurderingsskjemaet på side 148 til hjelp.

T

INN I TEKSTENE

- Are Kalvø: «Fine ting å gjere saman med ca. 100 000 andre», side 282
- Are Kalvø: «Ting vi liker med dette samfunnet», side 285
- Uperfekte jenter: «Føkk BMI», side 292
- Unghjelp: «Mobbing – mi historie», side 289

LOKUS

PÅ INTERNETT

På elevnettstedet kan du finne disse ressursene til kapitlet:

- Sakprosamaskinen
 - Læringsplakatene
 - Kapittelquiz
 - Digitale oppgaver
- www.lokus.no/direkte/fabel/